Rada Europy

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom
oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu
(CPT)

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

CPT/Inf(2010)28-part

Broń elektryczna

Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego,
opublikowany w 2010

Uwagi wstępne

65. W krajach wizytowanych przez CPT staje się coraz bardziej powszechne, że funkcjonariusze policji i inni funkcjonariusze organów egzekwujących prawo są wyposażeni w broń elektryczną (EDW); również obecność takiej broni w jednostkach penitencjarnych (w szczególności w więzieniach) została zaobserwowana przez Komitet w pewnych krajach. Istnieją różne typy EDW, od elektrycznych pałek i innej broni ręcznej wymagającej bezpośredniego kontaktu z osobą, która ma być celem, do broni zdolnej wysyłać podobne do strzałek pociski, które powodują wstrząs elektryczny u osoby znajdującej się w pewnej odległości.

66. Użycie EDW przez funkcjonariuszy organów egzekwujących prawo i innych funkcjonariuszy publicznych jest sprawą kontrowersyjną. Istnieją sprzeczne poglądy jeśli chodzi o obie szczególne okoliczności, w których wybór takiej broni i potencjalne negatywne skutki dla zdrowia, które taka broń może spowodować, mogą być uzasadnione. Faktem jest również, że z samej swojej natury EDW mogą być nadużywane. CPT przy kilku okazjach zebrał wiarygodne dowody, że taka broń była wykorzystywana do poważnego złego traktowania osób pozbawionych wolności i Komitet często otrzymywał zarzuty, że osobom pozbawionym wolności grożono złym traktowaniem z użyciem EDW.

67. CPT zajmował się już problemem EDW w kilku swoich raportach z wizyt. W kolejnych paragrafach Komitet chciałby zaakcentować poglądy, jakie dotychczas wyraził i wskazać kilka niepokojących sfer. CPT jest otwarty na komentarze dotyczące niniejszego działu Sprawozdania Ogólnego, które pomogłyby Komitetowi rozwinąć jego standardy w związku z tą skomplikowaną kwestią.

Ogólne zasady

68. CPT rozumie, że władze krajowe chcą wyposażyć swoich funkcjonariuszy egzekwujących prawo w środki umożliwiające im bardziej stopniowaną reakcję na niebezpieczne sytuacje, z jakimi są konfrontowani. Nie ma wątpliwości, że posiadanie mniej śmiercionośnej broni, takiej jak EDW może w niektórych przypadkach umożliwić uniknięcie użycia broni palnej. Jednakże broń elektryczna może spowodować dotkliwy ból i, jak to już wskazano, jest podatna na nadużycia. W konsekwencji każda decyzja dotycząca kwestii wyposażenia funkcjonariuszy organów egzekwujących prawo i innych funkcjonariuszy publicznych w EDW powinna być podejmowana po dogłębnej debacie prowadzonej na szczeblu krajowej władzy wykonawczej i ustawodawczej. Ponadto kryteria zaopatrzenia w EDW powinny zostać określone zarówno w ustawie, jak i w szczegółowych regulacjach.

69. CPT uważa, że używanie broni elektrycznej powinno podlegać regułom: konieczności, subsydiarności, proporcjonalności, wcześniejszego ostrzegania (jeśli to możliwe) i ostrożności. Zasady te powodują, że funkcjonariusze publiczni, którym taka broń została przydzielona, muszą otrzymać odpowiednie szkolenie w kwestii jej używania. Jeśli chodzi w szczególności o EDW zdolne wyrzucać pociski, to kryteria rządzące jej używaniem powinny opierać się na tych, które stosuje się do broni palnej.

70. W opinii CPT, użycie EDW powinno być ograniczone do sytuacji, w których istnieje realne i natychmiastowe niebezpieczeństwo dla życia, bądź ryzyko ciężkiego zranienia. Używanie takiej broni wyłącznie w celu wypełnienia nakazu jest niedopuszczalne. Ponadto uciekanie się do takiej broni powinno być uprawnione, kiedy inne mniej obezwładniające metody (negocjacje, przekonywanie, techniki kontroli manualnej, etc.) okazały się nieskuteczne i kiedy jest to jedyna możliwa alternatywa dla użycia metody prezentującej większe ryzyko zranienia lub śmierci.

Zastosowanie tych zasad w szczególnych sytuacjach

71. W kwestii zastosowania tych zasad w szczególnych sytuacjach, CPT wypowiedział się na przykład jasno przeciwko wyposażaniu w EDW członków jednostek odpowiedzialnych za operacje deportacji w stosunku do zatrzymanych imigrantów. Podobnie, Komitet wyraził silne zastrzeżenia w kwestii użycia broni elektrycznej w więzieniach (i tym bardziej na oddziałach psychiatrycznych). Jedynie bardzo wyjątkowe okoliczności (np. sytuacja brania zakładników) mogą uzasadniać użycie EDW dla zapewnienia bezpieczeństwa i to pod ścisłym warunkiem, że taka broń może być użyta jedynie przez specjalnie wyszkolonych ludzi. Nie powinno ulegać kwestii, by jakakolwiek EDW była w standardowym użyciu pracowników bedących w bezpośrednim kontakcie z więźniami, czy osobami pozbawionymi wolności w jakimkolwiek innym miejscu.

72. Broń elektryczna jest coraz częściej używana w trakcie aresztowania i miały miejsce nagłośnione przypadki jej nadużycia w tym kontekście (np. powtarzalne aplikowanie wstrząsów elektrycznych osobom leżącym na ziemi). Jasne jest, że użycie EDW w takich sytuacjach musi być ściśle określone przepisami. Wytyczne, które CPT znalazł w niektórych krajach przewidujące, że taka broń może być użyta kiedy funkcjonariusze egzekwujący prawo spotykają się z przemocą – lub groźbą przemocy – w takim stopniu, że muszą użyć broni, by bronić siebie i innych, są tak szerokie, że pozostawiają otwarte drzwi na nieproporcjonalną reakcję. Jeśli EDW stopniowo stanie się bronią wybieraną zawsze w razie napotykania oporu w trakcie aresztowania, może to mieć głęboko negatywne skutki na postrzeganie funkcjonariuszy egzekwujących prawo przez opinię publiczną.

73. Mając na względzie ograniczenia swojego mandatu, CPT powstrzymuje się od przyjęcia stanowczego stanowiska w kwestii stosowania broni elektrycznej w kontekście operacji mających na celu utrzymanie lub przywrócenie porządku publicznego (np. kontrola demonstracji). To powiedziawszy, w świetle zasad ustalonych w powyższym paragrafie 70, użycie EDW w trakcie takich operacji może zostać uznane za nieproporcjonalne, dopóki nie występuje realne i natychmiastowe zagrożenie dla życia lub ryzyko poważnego zranienia. Zaangażowani weń funkcjonariusze egzekwujący prawo będą (lub powinni) mieć do swojej dyspozycji inne środki ochrony i działania, które są specjalnie przystosowane do ich zadań. Warte jest zauważenia, że niektóre policje w Europie wykluczyły stosowanie EDW w trakcie operacji mających na celu kontrolę porządku publicznego.

74. Należy się też odnieść szczególnie do pasów ogłuszających i podobnych urządzeń. CPT jasno sprzeciwił się używaniu sprzętu tego rodzaju w celu kontrolowania ruchów osób pozbawionych wolności, zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz jednostek penitencjarnych, w których przebywają. Takie urządzenia w opinii Komitetu są ze swojej natury poniżające dla osoby, wobec której są stosowane, a stopień możliwości ich nadużycia jest szczególnie wysoki. Można znaleźć inne alternatywne środki zapewniające bezpieczeństwo w trakcie przemieszczania się osób pozbawionych wolności.

Instrukcje i szkolenia

75. Po podjęciu decyzji dotyczącej wprowadzenia EDW zainteresowane władze muszą zapewnić rozpowszechnienie szczegółowych instrukcji wśród służb, które będą miały taką broń do swojej dyspozycji. Ponadto, funkcjonariusze, którzy mogą używać tej broni muszą być specjalnie wyselekcjonowani – należy wziąć pod uwagę ich odporność na stres i roztropność – oraz odpowiednio przeszkoleni. Program szkolenia zawodowego w trakcie zatrudnienia powinien być realizowany razem z regularną kontrolą (zobacz również paragraf 80).

Aspekty techniczne

76. Tak jak w przypadku innego rodzaju broni, zanim konkretna EDW będzie dostępna powinna przejść procedurę technicznej autoryzacji. Procedura ta powinna w szczególności zapewniać, że liczba, czas trwania i intensywność wystrzałów elektrycznych są ograniczone do bezpiecznego poziomu. CPT zna przypadki, w których osoby pozbawione wolności były kilkakrotnie w krótkim czasie traktowane urządzeniami elektrycznymi; takie nadmierne, niepotrzebne użycie siły z pewnością kwalifikuje się, jako złe traktowanie. Dodatkowo należy wydać przepisy przewidujące regularną procedurę utrzymywania/serwisowania takich urządzeń.

77. EDW powinny być wyposażane w urządzenia (zazwyczaj w pamięć chipową), które mogą być używane do utrwalania różnych informacji i sprawdzania użycia broni (jak np. dokładnego czasu użycia; liczby użyć, czasu trwania i intensywności wyładowań elektrycznych, etc). Informacje przechowywane w tej pamięci powinny być systematycznie czytane przez odpowiednie organy we właściwych odstępach czasu (co najmniej co trzy miesiące). Ponadto, broń powinna być wyposażona we wbudowany celownik laserowy i urządzenia do nagrań wideo umożliwiające bezpieczne celowanie i nagrywanie okoliczności towarzyszących jej użyciu.

78. Broń elektryczna wydawana funkcjonariuszom egzekwującym prawo zwykle umożliwia kilka sposobów użycia, w szczególności tryb „strzelanie” i „kontakt”. W tym pierwszym broń wystrzeliwuje pociski, które trafiają w osobę będącą celem znajdującą się w niewielkiej odległości i wówczas generują wyładowanie elektryczne. W znacznej większości przypadków takie wyładowanie powoduje ogólny skurcz mięśni, który wywołuje czasowy paraliż i doprowadza osobę, której jest aplikowany do upadku na ziemię. W przypadku użycia trybu „kontakt” jest odwrotnie, elektrody na końcu broni produkują łuk elektryczny i kiedy wejdą w kontakt z osobą będącą celem, powodują bardzo intensywny skupiony ból i możliwość wystąpienia oparzeń na skórze. CPT ma silne zastrzeżenia dotyczące tego ostatniego trybu użycia. W rzeczywistości odpowiednio wyszkoleni funkcjonariusze egzekwujący prawo mają wiele innych technik kontroli, kiedy znajdują się w odległości na wyciągnięcie ręki w stosunku do osoby, którą należy wziąć pod kontrolę.

Aspekty medyczne

79. Potencjalne skutki EDW dla zdrowia fizycznego i psychicznego osób, w stosunku do których jej użyto są argumentem w debacie, którą podsyciły liczne przypadki osób, które zmarły krótko po użyciu wobec nich takiej broni. Chociaż badania w tej kwestii pozostają, jak dotychczas bez konkluzji, niezaprzeczalne jest, że użycie EDW niesie ze sobą szczególne ryzyko dla zdrowia, takie jak możliwość zranienia w chwili upadku po otrzymaniu strzału, czy oparzenia w przypadku przedłużonego użycia takiej broni w trybie „kontakt". W świetle braku szczegółowych badań w kwestii potencjalnych skutków EDW na szczególnie wrażliwe osoby (np. osoby starsze, kobiety w ciąży, dzieci, osoby chore na serce) CPT uważa, że ich stosowanie wobec takich osób powinno być unikane w każdej sytuacji. Używanie EDW w stosunku do ludzi, którzy są w stanie delirium, bądź odurzenia jest kolejnym wrażliwym problemem; ludzie w takiej kondycji umysłu mogą nie być w stanie dobrze zrozumieć znaczenia wcześniejszego ostrzeżenia, że broń zostanie użyta i mogą na odmianę stać się jeszcze bardziej pobudzeni w takiej sytuacji. Zgony w trakcie aresztowania były przypisywane właśnie tym medycznym warunkom, w szczególności, gdy użyto EDW. Dlatego też zastrzega się szczególną uwagę, a użycia EDW należy w takich sytuacjach unikać i w ogólności należy go też unikać w sytuacjach, gdzie EDW może zwiększyć ryzyko śmierci lub zranienia.

80. Szkolenie funkcjonariuszy, którzy mają zostać zaopatrzeni w EDW powinno obejmować informację na temat, kiedy jej użycie jest niewłaściwe z powodów medycznych, jak również szkolenie z zakresu pierwszej pomocy (w razie upadku, oparzeń, ran spowodowanych pociskami, zakłócenia pracy serca, stanu delirium z pobudzeniem, etc). Ponadto w trakcie kontroli osoba, która była celem EDW powinna zostać poinformowana, że broń ma tylko czasowe oddziaływanie.

81. CPT uważa, że każdy, przeciwko komu użyto EDW powinien w każdym przypadku zostać obejrzany przez lekarza i gdy to konieczne, zabrany do szpitala. Lekarze i służby ratownicze powinny być poinformowane o wpływie, jaki na osoby, które były celem takiej broni może ona mieć i o odpowiednich formach leczenia z punktu widzenia zarówno zdrowia fizycznego, jak i psychicznego. Ponadto zainteresowanym osobom (i/lub ich prawnikowi, na prośbę) należy wydać orzeczenie lekarskie.

Procedura po zdarzeniu

82. Po każdym użyciu EDW należy wysłuchać relacji tego funkcjonariusza egzekwującego prawo, który uciekł się do użycia broni. Ponadto zdarzenie to powinno być przedmiotem szczegółowego raportu do wyższych władz. Raport ten powinien precyzyjnie wskazywać okoliczności, które zostały uznane za usprawiedliwiające użycie broni, sposób jej użycia, jak również inne właściwe informacje (obecność świadków, czy była dostępna inna broń, opieka medyczna dla osoby stanowiącej cel, etc). Informacje techniczne zarejestrowane przez pamięć chipową i nagranie wideo z użycia EDW powinny być włączone do raportu.

83. Tej wewnętrznej procedurze powinien towarzyszyć element zewnętrznego monitoringu. Powinien on się składać z systematycznego informowania, w regularnych odstępach czasu, niezależnego podmiotu odpowiedzialnego za nadzór organów egzekwujących prawo we wszystkich przypadkach, w których użyto EDW.

84. Zawsze kiedy wychodzi na jaw, że użycie EDW mogło nie być zgodne z właściwym prawem należy wszcząć odpowiednie postępowanie wyjaśniające (dyscyplinarne i/lub karne).